

סחף בדרך למפל

דן בן-דוד

תוצאות ילדי ישראל במבחני המתמטיקה והמדע האחרונים של TIMMS מחזקות תמונה רחבה הרבה יותר בכל הקשור למצב החינוך בישראל.

לפעמים, מרוב עצים, לא רואים את היער. הסיפור המרכזי אינו הנפילה הגדולה במבחן האחרון, אלא התמונה העגומה הרב שנתית הכוללת והשלכותיה. הציון הממוצע הרב-שנתי והרב-תחומי במתמטיקה, מדע וקריאה של ילדי ישראל במבחני הפיזה הבינלאומיים מ-2006 מציב את המדינה מתחת לכל המדינות המפותחות.

חשוב להדגיש שתוצאה זו אינה בגלל הבנים החרדים. הם אינם לומדים את החומר ואינם נבחנים בו. אילו היו נבחנים, הממוצע הישראלי היה נמוך אף יותר.

בשנים 2006-2022, הציון הממוצע של תלמידי המערכת החינוך הממלכתי לבדם היה מתחת ל-57% ממדינות ה-OECD; הממוצע של תלמידי מערכת החינוך הממלכתי-דתית בתחומי היסוד היה מתחת ל-80% ממדינות הללו. לדוברי הערבית בישראל ציון ממוצע מתחת למדינות עולם שלישי רבות – ואף מתחת למחצית ממדינות ערב שהשתתפו במבחן הפיזה האחרון ב-2022.

22% מתלמיד כיתה א' בשנה שעברה למדו בזרם החרדי, ועוד 22% למדו בזרם של דוברי ערבית. אליהם מצטרפים – מבחינת רמת הלימודים הירודה – ילדים רבים בפריפריה הגיאוגרפית והחברתית של ישראל. במילים אחרות, כמחצית מילדי ישראל מקבלים היום השכלה של עולם שלישי, והם שייכים לחלקי האוכלוסיה הגדלים הכי מהר. כבוגרים, ילדים אלה יוכלו לקיים רק משק עולם שלישי. אך משק של עולם שלישי לא יוכל לתחזק מערכות בריאות, רווחה או בטחון של עולם ראשון. ללא צבא של עולם ראשון, ישראל לא תהפוך למדינת עולם שלישי. היא לא תהיה.

היום אנחנו מיירטים טילים בליסטיים מהשמיים בהיקפים שהאנושות לא ידעה כמותם, ומצליחים לנטרל מערכי פיקוד ושליטה של האויב בפיצוצים המוניים ובו-זמניים. האם למי שלומדים היום בבתי הספר בארץ תהיה היכולת להתמודד עם הפיתוחים העתידיים שיהיו למי שרוצים להשמידנו?

בעיית מערכת החינוך אינה מחסור בכסף, בשעות הוראה, או במורים. ההוצאה לתלמיד בישראל, המנורמלת על ידי רמת החיים, אינה שונה באופן חריג מההוצאה במדינות ה-OECD. מספר שעות הלימוד השנתיות גבוה משהוא במרבית מדינות ה-OECD, אז מדוע התלמידים אינם יודעים את החומר? מספר התלמידים לכל מורה (שווה ערך משרה מלאה) דומה לממוצע ה-OECD בבתי הספר היסודיים ואף נמוך ממוצע ה-OECD בבתי הספר התיכוניים – אז מדוע הכיתות בישראל כל כך צפופות? שכר המורים לשעת הוראה, המנורמל על ידי השכר השעתי הממוצע במשק, דומה לממוצע ה-OECD בבתי הספר היסודיים, וגבוה ממוצע ה-OECD בתיכונים, אז מדוע רמת הידע של מורי ישראל באוריינות קריאה ומתמטיקה בתחתית של המורים בעולם המפותח?

זריקת עוד כסף על מערכת כל כך כושלת לא תפתור דבר. נדרשת מהפכה של ממש במערכת החינוך – שדרוג משמעותי במה מלמדים, איך מלמדים, ומי מלמד. זו אינה בעיה של ימין או שמאל, של דתיים או חילונים. כולנו בסירה אחת. אם לא נשנה כיוון היום, הסחף הגובר – המתבטא בהשכלת עולם שלישי הניתנת לחלקי האוכלוסיה הגדלים הכי מהר – לא יאפשר לנו להימנע בעתיד מהמפל הגדול שלפנינו.

אחד ממגבירי המהירות של הסחף הזה היא החברה החרדית. מדובר בחברה המכפילה את חלקה באוכלוסיה בכל 25 שנה – בכל דור. לשם המחשה, 6% מבני 54-50 הינם חרדים היום. אך בקרב הנכדים שלהם בגילים 4-0, 26% הם כבר חרדים. מחר הם בבית הספר ומחרתיים (כשמחצית מהפעוטות כבר יהיו חרדים) הם יהיו בשוק העבודה ובצה"ל – או שלא. ואם לא, מה אז?

חינוך זה בטחון לאומי, ומערכת החינוך הכושלת של ישראל היא בעיית השורש הקיומית מספר אחת של המדינה. בנייתה מחדש, מן היסוד, מיד – זה עלינו.